

fr. Timothy Radcliffe OP - Sakramentálnosť slova

Je mi ct'ou, že som bol pozvaný na toto medzinárodné stretnutie Spoločnosti Ježišovej, ktoré sa koná pod názvom Sakramentálnosť slova. Chcem však povedať, že keď som prijal ozvanie, nemal som žiadnu predstavu o tom, čo sa pod názvom Sakramentálnosť slova myslí. Prijal som ho napokon z dvoch dôvodov. Prvým bol pocit nedostatočného prejavu mojej vd'ačnosti za všetko, čo Spoločnosť robí a čím je. Po deväť rokov, som ako magister rehole dominikánov, cestoval po celom svete a veľmi často ma naplňal obdiv k oddanosti jezuitov ku kázaniu evanjelia, neraz vystavení nebezpečenstvu a nedostatku. Ak by sa v budúcnosti opäť ktosi pokúšal zakázať Spoločnosť Ježišovu, som si istý, že dominikáni by tomu proti vystúpili s oveľa väčšou energiou, ako naposledy.

Druhým dôvodom, prečo som prijal pozvanie predniesť túto prednášku bolo, že som nič nevedel o danej téme, a bola to dobrá príležitosť niečo sa naučiť. Veľmi skoro som zistil, že najlepšia kniha, týkajúca sa danej problematiky, je od jezuitu Paula Janowiaka, *The Holy Preaching: the Sacramentality of the Word in the Liturgical Assembly*. Autor v nej poukazuje na hlboký vzťah, v teológii Semmelrotha, Rahnera a Schillebeeckxa, medzi hlásaním Božieho Slova, teda kázaním homílie a konsekráciou chleba a vína. Začíname lámaním chleba Božieho slova a potom sa schádzame okolo oltára, na hostine Slova, ktoré sa stalo telom. Každý moment patrí do rozprávania, ktoré Karl Rahner volá „celé Božie slovo.“ Ako Schillebeeckx píše: „Celé slávenie eucharistie je službou Slova a celá eucharistia je sviatosťou udalosťou.“ Eucharistia je jednotnou transformujúcou sviatosťou udalosťou. Kázanie je podstatnou časťou tejto udalosti a nie iba lekciami, alebo poučením o evanjeliu. Ono ponúka sviatosť Slova.

Janowiak potom približuje túto teológiu cez fascinujúce použitie nových literárnych teórií vzťahu medzi textom, kontextom a čitateľmi. Dnes chcem rozvinúť komplementárny prístup, ktorý sa začína v pozorovaní, že kázanie veľmi často zlyhá v schopnosti transformovať. Výsledkom kázania je často, že veriaci zaspia, alebo sa modlia, aby kazateľ čo najskôr skončil. Ako môžeme rozvinúť teológiu sakramentálnosti kázaného slova keď, aby sme boli pravdiví (a Veritas je mottom mojej rehole), veľa homílií je žalostne nudných. Nehovorím iba o homíliách dominikánov, alebo jezuitov. Jednou z definícií „kázaní“, ktorá sa nachádza vo Websterovom slovníku, je: „Podať morálnu, alebo náboženskú radu zvlášť únavným spôsobom.“ Nudné kázanie bolo od začiatku výzvou pre veriacich. Sv. Pavol raz hovoril tak monotónne a nudne, že Eustychus zaspal, spadol z okna a zomrel. Tento príbeh ma vo chvíľach osobných pochybností vždy uteší. Sv. Caesarius z Arles kázal zriedkavo, ale keď kázal, dvere kostola museli byť zamknuté, aby ľudia nemohli pred týmto utrpením utiecť. Pýtal som sa, či sa dvere tejto konferenčnej miestnosti dajú zamknúť, aby zabránili vášmu úteku, ale organizátori nesúhlasili! John Dohne, anglikánsky kazateľ a básnik povedal, že puritáni kázali tak dlho preto, aby kazatelia neskončili skôr, ako sa cirkevne spoločenstvo opäť prebudí. Teda nudné a neefektívne kázanie bolo vždy problémom. História cirkvi je poznačená neustále sa opakujúcimi veľkými krízami kázania. Obe rehole, dominikáni aj jezuiti, vznikli ako odpoveď na tieto krízy. Trináste a šesťnásťte storočie bolo obdobím hlbokej sociálnej premeny, vynorili sa nové spôsoby chápania humánosti. Kazateľ musel hľadať, ako osloviť nových poslucháčov slova, s ich otázkami, ochybnosťami a túžbami. Inak by jeho kázanie bolo neúčinné a jeho slová by neboli sakramentálne. Aj teraz sa ocitáme v kríze kázania evanjelia. Semmelroth, Rahner a Schillebeeckx majú krásnu teológiu o sakramentalite slova, ale my musíme čeliť skutočnosti, že naše slová nie sú vždy naplnené silou Boha. Nie vždy sa dotknú srdca našich poslucháčov, žijúcich na začiatku 21. storočia. Prečo je to tak a čo s tým robiť? Dominik a Ignác reagovali založením nových reholí. Môžete byť pokojní, nechcem Vám navrhnúť, aby ste založili ďalšiu reholu!

Pokúsím sa odpovedať na danú otázku cez pohľad na udalosť poslednej večere. V čom bola jej dynamika? Čím bola premieňajúca? Čo môže znamenať pre kázané slovo, že sa delí o svoju silu a je poznačené rovnakým dynamizmom? Ako sa môže táto premieňajúca sila dotknúť našej súčasnosti? Čo v dnešnom svete môže brániť počúvaniu Slova?

Myslím, že v kázaní by sa mali odraziť tri prvky, ktoré sú v udalosti poslednej večere:

- 1. *Ježiš sa otvoril učeníkom v ich individuálnej tajomnosti a zmätenosti,*
- 2. *privádza ich do spoločenstva,*
- 3. *a potom toto spoločenstvo otvára Božiemu kráľovstvu.*

Tieto tri prvky, robia z poslednej večere transformujúcu udalosť. Rovnako dynamické

musí byť naše kázanie, ak majú byť naše slová sakramentálne. Ak to tak nebude tak, potom môžeme mať nádhernú teológiu kázania, ale kázanie bude mŕtve.

Začať v tichu

Teológovia môžu vzbudzovať dojem, že veriaci sa zhromažďujú na slávenie eucharistie ako vrúcne a jednotné spoločenstvo, spojené láskou k Bohu a sebe navzájom, dychtiace po tom, aby počulo kázanie evanjelia. Ale tento idealizovaný pohľad je od reality vzdialený. Globálna, postmoderná kultúra dnešnej doby, zvlášť na západe, je veľmi individualistická. Farnosti zriedkavo odzrkadľujú prirodzené spoločenstvá, najmä v obrovských veľkomestách, kde žije veľa ľudí. Často sa ľudia, ktorí sa schádzajú na slávenie eucharistie, nepoznajú, alebo, ešte skôr, želajú si, aby sa nepoznali. Vo svete, v ktorom rastie sekularizácia, sa slová evanjelia a učenia cirkvi často zdajú byť tajomné a nepochopiteľné. V tom sa priemerná farnosť podobá spoločenstvu učeníkov, ktorí sa zhromaždili okolo Ježiša pri poslednej večeri. Učeníci sú zmätení a pýtajú sa: „Pane, prečo mi umývaš nohy? Pane, kam ideš? Ukáž nám Otca a to nám postačí.“ Hovoria si navzájom: „Nevieme čo to znamená“ (Jn. 16,18). O čom hovorí tento človek? Spoločenstvo učeníkov je hlboko rozdelené a blízko explózie. Judáš zapredal Ježiša, Peter ho o niekoľko hodín zaprie a ostatní sa rozprchnu. V tomto malom spoločenstve Ježiš čelí rozdeleniam a veciam, čo ničia ľudské komunity. Strachu, nenávisti, chamtivosti, neúspechu, zlyhaniu, utrpeniu a smrti. To skutočne nie je príjemné farské spoločenstvo. Karl Barth raz počas počúvania Mozartovej hudby tak hlasne vykrikol „Áno“, že zrazu malo nesmiernu váhu a význam: „Pretože ono premáha a ovláda Nie.“ Toto isté môžeme povedať o poslednej večeri. Sila Novej zmluvy, ktorú Ježiš uskutočnil v tú noc, keď bol v objatí toho, čo mu protirečilo, ohromného ľudského Nie voči Bohu. Je to príbeh, ktorý v sebe zahŕňa všetky naše tajomnosti a nepochopenia, ktorým čelil Ježiš. Je to objatie všetkého, čo ničí ľudské spoločenstvo, všetkých hriechov a zlyhaní, ktoré podkopávajú náš spoločný život. Tu božie Áno objíma a prijíma každé možné Nie.

Každá kríza kázania v Cirkvi, je výzvou objaviť to, ako čeliť a prijať toto Nie spoločnosti. Pre dominikánov bolo výrazom tohto prijatia, že kázanie vyniesli von z kláštorov a katedrál do nového demokratického a mestského sveta trinásteho storočia. Priniesli Slovo na nové univerzity a trhoviská. Práve tu bola nová generácia, práve tu mohli odpovedať na otázky. Znamenalo to zriecť sa ochrany kláštora a viac sa priblížiť životu ľudí. Jeden z prvých dominikánov, bl. Jordán z Rivalto, povedal ľuďom, aby sa nestážovali na mladých bratov že nie sú dosť svätí: „Byť medzi ľuďmi, vidieť veci tohto sveta a pritom sa ani trochu nepošpiniť, je nemožné. Oni sú tiež ľudia z mäsa a krvi, ako vy a plní sviežej mladosti. Je obdivuhodné, že sú takí čistí, ako sú. Toto nie je miesto pre mníchov! Sme medzi vami pre naše dobro, ale oveľa viac pre vaše.“ Byť kazateľom znamená istú solidaritu s hriešnikmi. Humbert de Romans povedal, že jednou z výhod kazateľského povolania je, že nevyklučuje hriešnikov. Existuje taktiež jedno španielske príslovie, ktoré hovorí: „Chrán svoju ženu pred dominikánmi a svoju peňaženku pred jezuitmi.“ Súčasťou toho, že sme kazateľmi je zároveň to, že sme hriešnikmi!

V šestnástom storočí vznikla nová kríza kázania, ktorá viedla k založeniu Spoločnosti Ježišovej, kvôli skostnateľnosti scholastického spôsobu kázania. Konštitúcie jezuitov prikazovali, aby nekázali scholastickou metódou, pretože je „suchá“ a „špekulatívna“. Inými slovami: „Nekážte ako dominikáni!“ Asi najefektívnejším dominikánskym kazateľom svojej doby bol Tetzl. Jeho kázanie o odpustkoch vyprovokovalo Luthera a urýchlilo reformáciu, čo viedlo k založeniu jezuitov. Bol potrebný nový spôsob kázania, ktorý by sa dotýkal citov a viedol k obráteniu srdca. Kázanie, založené na novom pochopení nášho vzťahu s Ježišom, ktorý je stelesnený v samom názve - Spoločnosť Ježišova. Nový spôsob kázania, prispôbený novému individualizmu, čo sa vynoril a ktorý rúcal stredovekú hierarchiu, čoho príkladom je skvelý plod jezuitskej výchovy, Descartes. Ignác videl podstatnú časť svojho kázania v priblížení sa k jednotlivcovi. Poslal svojich bratov, aby „jemne vstupovali do uvažovania konkrétnych jednotlivcov“, „aby vchádzali cez ich dvere a vychádzali cez svoje.“ Chodievali na „rybačku“ tým, že sa rozprávali s ľuďmi, odpovedali na ich otázky. U oboch, Dominika i Ignáca môžeme vidieť, že ich kázanie začína otvorením sa a prijatím všetkého, čo oddeľuje ich dobu od evanjelia. Začíname prijatím ich Nie, ich nepochopením, predtým, ako im začneme kázať Áno. Ako môže byť naše kázanie uznaním a prijatím všetkých pochybností a otázok našej generácie a zároveň ponúknutím sily slova? Čelíme

triumfu postmodernej kultúry konzumizmu na trhoviskách, ktoré sú radikálnejšie a zovretejšie, ako čokoľvek, čomu zakladatelia dominikánov a jezuitov kedy čelili. Víťazstvo tejto kultúry a tohto ekonomického poriadku je tak univerzálne, že skoro nikto vo svete nie je od neho uchránený. Svojím individualizmom a sekularizáciou už takmer vyvrátilo všetky lokálne kultúry. Objavili sa správy o Thajských budhistických mníchoch, ktorí sa nechali zviest' príťažlivosťou konzumizmu a vozia sa na Mercedesoch! Poznačilo to aj srdcia a mysle našich kresťanských spoločenstiev.

My kazatelia sme taktiež ľuďmi svojej doby a sme ňou rovnako hlboko ovplyvnení. Nehovorím, že dnešná doba je horšia ako predošlá. Nechcem napádať modernizmus, alebo postmodernizmus. Môj názor je, že sme blízko vymiznutia kresťanskej kultúry a musíme radikálne vstúpiť do pochybností, záhad a zlyhaní súčasnosti, ak chceme kázať slovo, ktoré bude účinné. Toto je kenotický akt otvorenia sa ľudskosti, ktorá je tak vzdialená od evanjelia. Ale je to nevyhnutnejšie, než kedykoľvek pred tým, pretože toto vzd'alo vanie sa, hlboko preniká do kultúry, ktorá nie je iba všeobecná, ale aj naša vlastná. Musíme čeliť týmto pochybnostiam sami v sebe, pretože sme tiež modernými mužmi a ženami. Pokušením kazateľa je vedieť odpovede od začiatku a deliť sa s týmto bohatstvom nášho poznania a skúsenosti. Ale tomuto musíme dokázať odolať. Samých seba musíme vnímať ako učeníkov zhromaždených okolo stola poslednej večere, ktorí sú v rozpakoch, zmätení a v údive nad tým, čo sa deje. Evanjelium, nech nás priviedie do ticha, aby sme dokázali odolať nášmu sklonu k vlastníctvu. Musíme žobrať o osvietenie. Musíme byť žobrákmi slova. Je síce pravda, že keď budeme kázať, možno vytvoríme jednu z našich štandardných kázni. Väčšina z nás má päť alebo šesť tém, ktoré dokáže prispôbiť takmer na všetky texty evanjelia! Ale tie isté staré kázne nám budú pripadať ako dar, s náznakom prekvapenia a novosti, a nie s výrazom majstrovstva a skúsenosti.

Každé evanjelium sa začína v tichu: Lukáš začína tichom Zachariášovho údivu, Matúš tajomným tichom Jozefa, Marek tichom divočiny a Ján začína v úplnom tichu, z ktorého vychádza Slovo. Naše slová dobrej zvesti sa tiež musia začať v tichu, ak s našou súčasnosťou zápasíme, aby sme objavili zmysel toho, čo sa deje okolo nás, práve tak, ako učeníci pri poslednej večeri.

Spoločenstvo

Prvým momentom dynamizmu poslednej večere je Ježišovo objatie všetkého, čo vzdoruje prijatiu, každej tajomnosti, zmätku, hriechu a pádu ľudskosti. Druhým momentom je zhromaždenie učeníkov a vytvorenie komunity. Toto je zvlášť výrazné u Jána. Dáva im nové prikázanie, aby sa milovali navzájom, volá ich priateľmi a sľubuje im, že aj oni budú jedno, ako on a Otec sú jedno. Teda, naše slová budú sakramentálne vtedy, keď budú vytvárať spoločenstvo.

Jeden francúzsky dominikán, ktorý celebroidal pri pohrebe po druhej svetovej vojne zistil, že všetci, čo počas vojny boli v odboji sedeli na jednej strane kostola a všetci, ktorí kolabovali, sedeli na druhej strane. Rakva bola v strede kostola. Tento brat odmietol začať sláviť eucharistiu, kým prítomní neprekonali toto rozdelenie vo vzájomnom prijatí. Od vzniku rehole dominikánov, bolo kázanie spojené so zmierením a nastolením pokoja. V trinástom storočí väčšina miest v severnom Taliansku trpela hlbokými vnútornými rozdeleniami, ktoré boli dôsledkom boja o moc. Františkáni a dominikáni boli tvorcami pokoja. V r. 1233 bolo ich kázanie známe ako „veľké nadšenie.“ Často sa stávalo, že kázeň vyvrcholila medzi nepriateľmi v znaku pokoja. Práve tak ako kazatelia, i uzmierení žiadali prepustiť väzňov, odpustiť dlhy a zmierenie nepriateľov. Kázané slovo privádza do spoločenstva. Toto je sila sakramentálnosti slova.

Mojou najsilnejšou skúsenosťou tejto moci, je skúsenosť z Argentíny. Keď som mal kázať dominikánskej rodine, nevedel som, že je práve „Malvinas Day“, teda deň, keď si Argentína dala predsavzatie, že získa naspäť ostrovy, ktoré vtedy okupovali Angličania. Ulice boli plné argentínskych zástav. Ale moji bratia priniesli jednu malú britskú vlajku aj pre mňa! Toto bola moja šanca, ktorú som si vybral, kázať o nenásilí. Koncelebroval som s provinciálom Argentínskej provincie a modlili sme sa za všetkých, čo zomreli. Bola to chvíľa milosti a hlbokého uzdravenia pre nás všetkých.

Ako môže naše kázanie privádzať ľudí do spoločenstva? Začína to tým, že hovoríme pravdu. Pri poslednej večeri hovorí Ježiš učeníkom pravdu. Jeden z nich ho zradí, ostatní sa rozprchnu, on bude trpieť a zomrie, ale vstane z mŕtvych a zošle Ducha Svätého. „Ale srdce vám naplnil smútok, že som vám to povedal. Lenže hovorím vám pravdu“ (Jn. 16,6-7). „Posväť ich pravdou, tvoje slovo je pravda“ (Jn 17,17). Bez pravdy niet žiadneho spoločenstva. Iba v pravde sa môžeme navzájom stretnúť tvárou v tvár. Nová zmluva je zrodená práve v prostredí hovorenia pravdy. Kazateľ musí v prvom rade hovoriť pravdu o ľudskej skúsenosti, o radoch i bolesti. Všetko to je symbolizované v chlebe a víne, prinášanom na oltár. Geoffrey Preston, OP píše: „Pri pomyslení na chlieb, sa mi vynára obraz nadvlády, využitia a znečistenia ľudstva a prírody, ktoré je spojené s chlebom, všetká horkosť konkurencie a triedneho boja, organizované sebecko kolobehu cien, zlomysel'ná výstrednosť sveta, ktorá prináša prebytok niektorým a podvýživu ostatným, nás privádza k symbolu chudoby, ktorú voláme mizina. Byť o chlebe. Aj víno – ovocie viniča a práce ľudských rúk, víno osláv a svadiel. Toto víno je tiež z fľaše, ktorá je prameňom jednej z najtragickejších degradácií človeka: opilstva, rozpadnutých rodín, zmyselnosti, zadlženosti. Kristovo telo premieňa takýto chlieb a víno a dáva mu zmysel, humanizuje to. Nič ľudské mu nie je cudzie. Keď prinášame chlieb a víno na pánov stôl, zahrňame do nich samých seba a naznačujeme, že sme pripravení priniesť Bohu všetko, čo tento chlieb a víno znamenajú. Prinášame Bohu samých seba, aby dal zmysel všetkému, čo je zlomené a nedobré. Máme účasť na bolesti i radosť sveta, ktorej Boh dáva zmysel“.

Vtedy bude naše kázanie zjednocovať veriacich, keď čestne pomenujeme ich žiaľ a radosť. Musí byť zjavné, že hovoríme pravdivo, že hovoríme o veciach tak, aké v skutočnosti sú. Spoznávajú ľudia v našich slovách svoje životy? V našich cirkevných zhromaždeniach sú mladí ľudia zápasníci so svojimi hormónmi a s učením Cirkvi, manželské dvojice, ktoré sa pasujú s krízami lásky, rozvedení, starí ľudia pred odchodom do dôchodku, homosexuáli cítia sa na okraji Cirkvi, chorí a zomierajúci. Nachádza ich bolesť a šťastie miesto v našich slovách? Spoznávajú pravdivosť svojej skúsenosti v tom, čo hovoríme?

Verím, že súčasná kríza kázania je časťou krízy pravdivosti. Barbara Brown Taylor, známa episkopálna kazateľka hovorí: „Želám kazateľom, aby tak veľa neklamali.“ Nestáva sa často, aby kazatelia hovorili očividnú lož. Je to skôr tak, že sa niekedy bojíme popasovať s celistvosťou ľudskej skúsenosti. Bojíme sa žiť v napätí stretnutia ľudskej skúsenosti s evanjeliom, alebo s učením cirkvi. Ak skutočne uznáme hodnotu radosti i žiaľu, uvedomíme si, že sme sa stratili vo frázach. Náš cirkevný jazyk sa nám bude zdať obnosený a neprimeraný. Možno sa ocitneme v diskusii, ktorá nás znepokojí. Môžeme sa zaplietť do kontroverzií, ktoré môžu rozdeliť komunitu. Môžeme otvoriť „plechovku s červíkmi“ a môžu nás obviniť z „rozkolísania loďky“. A kvôli pokoju a jednote, sa môže zdať bezpečnejšie byť ticho. Takto však strácame výraz pravdivosti prvotného kázania, učenia apoštolov (Sk 4, 29; 28,31). Ale bez pravdy niet žiadneho spoločenstva. Pravda je viac, než len presný opis skúseností, ktoré majú naši blízki. Nechajme príbeh Ježiša Krista, nech prezradí pravý zmysel našich životov. Ježiš hovorí učeníkom pri poslednej večeri: „Ak mňa prenasledovali, budú prenasledovať aj vás. Ak zachovávali moje slovo, budú zachovávať aj vaše“ (Jn 15,20). Keď hovoríme slovami radosti a smútku veriacim, uznávame a vzdávame vďaky, že je to Kristus, ktorý žije a zomiera v nich. Slovy Mary Catherine Hillert OP, musíme pomenovať čo je milosť a čo je hriech. Keď afro-americké cirkevné zhromaždenia v USA hľadajú pastora, kladú si otázku: „Je tento pastor schopný povedať príbeh?“ Prvou úlohou kazateľa je, aby bol schopný vyrozprávať príbeh Ježiša. Ak ho porozpráva správne, potom je to aj náš príbeh. Cirkevné zhromaždenia v ňom spoznávajú svoje vlastné zápasy, svoje vlastné víťazstvá a prehry, extázu a agóniu. Oni sú jeho telom. Je to presne to, čo robili evanjelisti, keď písali správu o poslednej večeri. Jánov popis dáva priestor všetkému, čím jeho komunita žila. Ich príbeh je časťou tohto príbehu. Ak zakúsime, čo kritizujeme v ľudských životoch, potom budú možno naše kázne skromnejšie a nenáročnejšie. Pokušením kazateľov je, že sa snažia prinášať nejasné tvrdenia, ktoré spôsobujú, že sa naši poslucháči nad nimi v duchu pousmejú. Zl'akol som sa nad týmto obrazom cirkvi: „Manželské páry, ktoré žijú v úplnej jednote

a v skutočnej láske vyjadrujú lásku Krista.“ Skutočne? Skús sa opýtať niektorého z mojich priateľov! Naše slová budú silnejšie, keď povieme menej. Jednej starej eskimáčky sa pýtali, prečo sú piesne jej kmeňa tak strohé. Odpovedala: „Pretože vieme tak veľa.“ Priveľa rozprávame, pretože veľmi málo počúvame. Ako napísala Barbara Brown Taylor: „Čas hladu je typický tým, že je v ňom priveľa hlučných slov, mali by sme používať menej slov, v ktorých by zaznievalo viac ticha.“

Ak naše slová majú byť sakramentálne, eucharistické, potom musia privádzať ľudí do spoločenstva. Ako to môžeme vidieť pri poslednej večeri, vyžaduje si to, aby sme boli pravdiví. Učeníci hovoria Ježišovi: „Teraz už hovoríš otvorene a nehovoríš v obrazoch“ (Jn 16,29). Ale táto pravdivosť je viac, ako len obyčajný opis toho, ako ľudia žijú. Nemôžeme opísať ich radosti, ani smútky z vonku. Musíme s nimi nájsť slová, ktorými vypovieme príbeh. Naše kázanie musí byť ovocím nášho rozhovoru, v ktorom ľudia spoznajú ozvenu vlastných hlasov.

Wittgenstein napísal: „Predstaviť si jazyk znamená predstaviť si formu života.“ Spoločný jazyk existuje len v spoločenstve. Keď manžel s manželkou žijú spolu viac rokov, ich spoločenstvo sa podieľa na vytvorení vlastného jazyka, vlastného slovníka, zásoby vtipov a spomienok. Rozvíjajú svoj vlastný dialekt. Tento jazyk je ovocím spoločenstva. Dominikáni a jezuiti robia to isté. Všimol som si, že s mojimi bratmi zdieľame rovnaký spôsob reči od Tokia po Amazonku. Kazateľ zjednocuje cirkevné zhromaždenie do spoločenstva tým, že sa aktívne pokúša o vytvorenie spoločného jazyka s ľuďmi, do ktorého prispievajú aj oni a ktorý rezonuje s ich slovami, skúsenosťami a príbehmi.

V kázňach sv. Augustína môžeme vidieť, ako zápasí s cirkevným zhromaždením. Háda sa s nimi a oni mu krikom odpovedajú. Vtipkuje a provokuje ich a oni majú dobrú náladu, alebo ho vypískajú. Ich odvaha ho unáša. Často sa javí, že zlyhal a niekedy trucuje a odmieta kázať. V tejto súhre sa rodí spoločný jazyk. John Donne povedal, že: „Skutočným prikázaním je milovať cirkevné zhromaždenie a každú dušu v ňom.“ Iba vtedy budú naše slová schopné premieňať, posväcovať, ak budú zrodené v takej konverzácii, ktorej cieľom je vzbudzovanie lásky. Musíme sa aktívne otvárať, aby sme počuli a dali priestor tým, ktorých hlasy nie vždy počuť. Kto sú tí ľudia, ktorí sú v našich cirkevných zhromaždeniach ticho? Často je to žena, alebo národnostná menšina. Hovoríme o nich? Hovoríme s nimi? Dávame im priestor, aby aj ich hlasy formovali jazyk, ktorým hovoríme, tak, že vďaka nim sa môže zrodiť nové smerovanie? Ak áno, potom naše kázanie bude vytvárať spoločenstvo.

Otvoriť sa Božiemu kráľovstvu

Teraz si rozoberieme posledný prvok dynamizmu poslednej večere, v ktorej sa Ježiš otvára budúcnosti, smerom k naplneniu Božieho kráľovstva. Jánov opis poslednej večere je poznačený paradoxom, ktorý ťažko zachytiť niekoľkými slovami. Na jednej strane je to naplnenie Ježišovho spoločenstva s učeníkmi. Celé rozprávanie viedlo k tomuto intímnemu momentu. Nazýva ich priateľmi, sľubuje, že budú jedno a že Otec a on prídu a urobia si u nich príbytok. Hovorí to v čase, keď nastáva koniec ich spoločenstva s ním. O chvíľu ho stratia ako človeka, ktorý im je blízky. Už nikdy si nesadnú s Ježišom za jeden stôl a nebudú s ním jesť a piť. Vzkriesený Ježiš ich rozošle do končín sveta. Teda, za dynamizmom Novej zmluvy, posledným pokrmom, je ukrytý začiatok a koniec. Ide o zhromaždenie spoločenstva a zároveň jeho rozoslanie. Vyvrcholenie ich priateľstva a zároveň niečo, čo ho presahuje. Je to chvíľa hovorenia pravdy a zároveň chvíľa, kedy pravdu nemožno celkom vypovedať. Mohli by sme povedať, že je to akýsi dočasný koniec.

Každé slávenie eucharistie je poznačené týmto paradoxom. Keď sme zhromaždení okolo oltára, vtedy je naše spoločenstvo znakom Božieho kráľovstva. Sme priateľmi Boha. Ale tá istá eucharistia nás vyzýva, aby sme zborili múry okolo nášho malého spoločenstva a privítali v ňom tých, ktorí v ňom nie sú. Každá eucharistia je sviatosťou nášho domova v Pánovi a zároveň rúca múry, ktoré sme si postavili, aby sme vylúčili „cudzincov“. To je nevyhnutný paradox, aby sme boli aj rímskymi aj katolíckymi, zároveň byť miestnym historickým spoločenstvom

aj sviatosťou spoločenstva, ktorá nás presahuje a pobáda otvoriť sa a objat' celé ľudstvo. Je to napätie, ktorým bude poznačené každé slávenie eucharistie, kým sa nenaplní Božie kráľovstvo, kedy sa sviatosti pominú a Cirkvi už viac nebude. Naše kázanie bude silné, sakramentálne, keď bude poznačené týmto napätím. Videli sme, že kazateľ buduje spoločenstvo, zhromažďuje stratených a zatúlaných. Ako povedal Donne, on tvorí lásku cirkevného spoločenstva. Na druhej strane vyzýva cirkevné spoločenstvo, aby prekonalu svoju výlučnosť. Je sviatosťou Božieho kráľovstva, ale horizont Božieho kráľovstva nás vyzýva k obráteniu. Kazateľ nás volá, aby sme našli identitu v limitoch Cirkvi, ale zároveň vyvracia každú identitu, ktorá sa obohnala múrom proti okoliu. Toto bola dráma malej židovskej Cirkvi v jej prvých rokoch. Sotva sa narodila, hneď musela stratiť svoju identitu, aby bola schopná prijať nežidov. O tristo rokov neskôr túto Cirkev konečne prijali ako rímsku a vzápätí musela stratiť svoju identitu, aby prijala barbarov. Je to dráma, ktorá sa opakovala v celej histórii Cirkvi. Práve vtedy, keď sme si urobili z cirkvi pohodlný domov, vyzvali nás, aby sme boli pohostinní voči cudzincom.

Toto je neustále opakujúca sa dráma kázania v Cirkvi. Napríklad pre prvých španielskych kolonizátorov v Amerike bola eucharistia tým najhlbším vyjadrením ich identity. Toho, že sú kresťanmi, hoci ďaleko od domova. V prvú adventnú nedeľu roku 1511 kázal dominikán Antonio de Montesinos v Hispanole a vyzýval ich k obnove tejto drahocennej identity. Vari nepochopili, že Indiáni, ktorých zotročili sú ich bratmi a sestrami v Kristovi? „Nie sú aj oni ľuďmi? Nemajú rozumové duše? Akým právom ich vojensky utláčame? Nie sme povinní milovať ich, ako seba samých?“ Jeho krajanovia zistili, že toto kázanie podkopáva a ničí to, kým sú. Tá istá kázeň zahŕňa oboje, zhromažďuje poslucháčov do spoločenstva a spoločenstvo vyzýva k naplneniu. Lebo, kým sa nenaplní Božie kráľovstvo, budú všetky identity dočasné.

Videli sme, že kazateľ vytvára spoločenstvo tým, že hovorí pravdu. Musí pomenovať, čo je milosť a čo hriech. Privádza nás do spoločenstva tým, že prináša na oltár všetky naše radosti a žiaľ, tým, že hovorí slovami o kráse a bolesti v našich ľudských životoch. Aby to naozaj tak robil, musí kazateľ hovoriť pravdivo. Ale sú tu ešte iné momenty, keď sa kazateľ otvára Božiemu kráľovstvu, „ktoré žiadne oko nevidelo, žiadne ucho nepočulo a ani do ľudského srdca nevstúpilo, čo Boh pripravil tým, ktorí ho milujú“ (Porov. 1. Kor. 2,9). Vtedy je jasnosť nemožná. Káže o tom, čo presahuje naše slová. Pochopil hranice jazyka. Tu je miesto, kde jazyk zlyháva. Pravdivosť vyžaduje od kazateľa, aby nebol odvážny, ale ponížený. Toto tajomstvo premáha naše slová. Herbert McCabe OP, napísal: „Náš jazyk ho neobsahuje, ale privádza k tajomstvu, s ktorým sa stretávame v Kristovi. Teológovia používajú slovo, aby adresátov priviedli k zlomovému bodu, k momentu, ktorý presahuje našu schopnosť vypovedania, ak je vôbec niečo také možné dosiahnuť.“ To je hlavne úloha básnikov. Dôvod, prečo najväčší kazatelia boli tiež najväčšími básnikmi. Básnici žijú v takom priestore, o ktorom môžeme povedať, že je na hranici jazyka. Básnik sa snaží otvoriť sa plnosti významu a spoločenstvu, ktoré presahuje literárny rámec. Seamus Heaney, jeden z najväčších žijúcich, anglicky hovoriacich básnikov hovorí, že poézia ponúka „alternatívny pohľad“, presahujúci protirečenia skúsenosti. V situáciách konfliktov, ako sú v Heaneyho Severnom Írsku, je to práve básnik, kto môže evokovať miesto pokoja, kde možno prekonať všetky rozdelenia, „pretože niekde za hranicami písania je miesto, kde predstavivosť zatláča do úzadia tlak reality.“

Toto je ďalší z dôvodov krízy kázania v súčasnosti. Básnická predstavivosť je v našej, prevažne vedeckej kultúre, minimalizovaná. Má sklon stlmiť fantáziu. Vo väčšine tradičných spoločností, boli poézia, mýty, piesne a hudba centrom kultúry. V našej spoločnosti sa toto všetko veľmi často zredukovalo na zábavu. V ľudských srdciach je však ešte stále hlad po transcendentne. Ako povedal sv. Augustín: „Nespokojné je moje srdce, kým nespočinie v Bohu“. Ale v našej postmodernej spoločnosti je pre kazateľa ťažšie vyvolať priestor pre vnímanie posledných skutočností človeka, ktoré presahuje naše slová. Niektorí kazatelia sú básnikmi. Ja ním bohužiaľ nie som. Ale, ak má kázanie slova prekvitať, potom potrebujeme básnikov a umelcov, spevákov a hudobníkov, ktorí udržia nažive toto vnímavosť pre konečné skutočnosti života človeka. Cirkev potrebuje takých spevákov transcendentna, ktorí budú pestovať jej život a jej kázanie.

Pýtal som sa mnohých ľudí, ktorá kázeň v 20. storočí bola podľa nich najsilnejšia a prekvapujúce číslo opýtaných okamžite odpovedalo, že to bola slávna reč Martina Luthera Kinga „Mal som sen.“ Predniesol ju v auguste roku 1963, keď bolo v plnom prúde hnutie za ľudské práva. Bola viac, ako len politickým manifestom. Vyvolala eschatologickú víziu univerzálneho mieru, „dňa, kedy všetky Božie deti, čierne i biele, židia i nežidia, protestanti i katolíci si budú schopní podať ruky a spievať slová starého černošského spirituálu „Free at last! Free at last! Thank God Almighty, we are free at last! (Konečne sme slobodní! Konečne sme slobodní! Vďaka Bohu všemohúcemu, konečne sme slobodní!“ Nebola to obyčajná reč, obsahovala silu tisícok kázni. Koho slová nám pomáhajú porozumieť a prijať transcendentno? Zvlášť po 11. septembri 2001, kedy prichádza nebezpečenstvo rozpadu vo svete, potrebujeme básnikov a spevákov transcendentna. Potrebujeme umelcov, ktorí nás privedú na okraj toho, čo možno vypovedať. Ich slová môžu oživiť naše kázanie.

Záver

Máme nádhernú teológiu o sakramentálnosti slova. Tvrdí, že je úzky vzťah medzi hlásaním Božieho slova, teda kázaním a účasťou na Kristovom tele a krvi. Lámeme chlieb Božieho slova a potom sa živíme Slovom, ktoré sa stalo telom. Táto teológia je založená na požiadavke účinnosti kázaného slova. Je to sila a pretváranie, ktorá nás posväcuje v pravde. Otázkou, ktorú som chcel preskúmať bolo: „Ako môžeme toto všetko využiť v súčasnej kríze kázania v Cirkvi “? Tak veľa kázni je v skutočnosti nudných a neúčinných.

Myslím si, že naše kázanie bude iba vtedy plné sily a schopné premieňať, keď bude reflektovať dynamizmus poslednej večere. Keď chceme pochopiť, ako môže byť naše kázanie sakramentálne, musíme pochopiť tú posvätnú chvíľu, ktorá je základom Cirkvi. Zameral som sa v tejto dráme na tri momenty, ktoré musíme zohľadniť v našom kázaní, ak chceme zdieľať silu poslednej večere: Ježiš sa otvára učeníkom v ich tajomnosti, zmätenosti a zlyhaní. Tu je začiatok nášho kázania. Musíme sa odvážiť objať ticho a pochybnosti našej súčasnosti. Je to nad všetku pravdu, prítomnú v globálnej kultúre, ktorá preniká všetky ľudské srdcia, s ich hodnotami, vrátane nášho vlastného. Ježiš privádza učeníkov do spoločenstva. To si vyžaduje hovorenie pravdy. Musíme tiež vytvárať spoločenstvo skrze pravdivé ohlasovanie slova radosti a bolesti nášho sveta. Ježiš však pokračuje ďalej, otvára sa univerzálnemu Božiemu kráľovstvu, ktoré leží za priepasťou našich slov. Potrebujeme pomoc básnikov a umelcov na to, aby sme ho mohli napodobniť a urobiť to isté.

Je to rytmus momentov, podobne ako tempo pri dýchaní. Otvárame sa ľuďom, zhromažďujeme ich do spoločenstva a potom ich otvárame pre Božie kráľovstvo, ako plúca, ktoré sa vyprázdnia, potom sa naplnia a znovu vyprázdnia. Ľudská história je históriou dýchania. Od daru dychu Adamovi, po Kristov výkrik posledného výdychu na kríži, k nadýchnutiu sa Duchom Svätým. Naše kázanie bude sakramentálne a účinné vtedy, keď bude vnímať tento rytmus ľudského dýchania, zhromažďovania a rozptyľovania, ktorý nám dáva život a kyslík pre našu krv. Nakoniec si všimnime, že táto dynamická udalosť poslednej večere nás vyvádza z ticha nezrozumiteľnosti a privádza do ticha mystéria, z prázdneho ticha do ticha plnosti. Prechádzame od ticha učeníkov, ktorí nič nechápali, do ticha tých, čo nemôžu nájsť správne slová na vyjadrenie toho, čo zahliadli. Kazateľ žije v priestore, v ktorom žobre o slová. Je to dar Božej milosti, ktorú prví dominikáni nazývali gratia praedicationis (milosť kázania), ktorá nás poháňa z ticha chudoby, do ticha pleromy (najväčšej plnosti). A teraz je čas, keď sa aj ja musím stíšiť!